

LBRIS

We know
books

Colecția Biblioteca de filosofie

Lector: Aura Christî
Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu
Coperta: Florin Afloarei

Editura IDEEA EUROPEANĂ
O.P. 22, C.P. 113, București, 014780
Tel./Fax.: 021-2125692; Tel.: 021-3106618
Comenzi carte prin poștă:
Tel.: 021-2125692
E-mail: office@ideeaeuropeana.ro
www.ideeaeuropeana.ro

© Editura Ideea Europeană, pentru prezenta versiune

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NIETZSCHE, FRIEDRICH

Ecce homo : Cum devii ceea ce ești / Friedrich Nietzsche ;
pref. de Vasile Muscă ; trad. din lb. germană de
Victor Scoradeț. - București : Ideea Europeană, 2024
Conține bibliografie
ISBN 978-630-333-030-3

I. Muscă, Vasile (pref.)
II. Scoradeț, Victor (trad.)

1
821.112.2

FRIEDRICH NIETZSCHE

Ecce homo

Cum devii ceea ce ești

Prefață de
VASILE MUSCĂ

Traducere din limba germană de
VICTOR SCORADEȚ

IDEEA
EUROPEANĂ
București, 2024

Și în toate astea s-a crezut până acum, *ca morală!* –
Ecrasez l'infâme! – –

9.

Oare am fost înțeleș? – *Dionyssos împotriva celui
 Crucificat...*

Cuprins

Însemnări pentru o lectură: <i>Ecce homo</i>	5
Prefață	25
De ce sunt atât de înțelept	31
De ce sunt atât de deștept	49
De ce scriu cărți atât de bune.....	73
Nașterea tragediei	85
Inactualele.....	93
Omenesc, prea omenesc. <i>Cu două continuări</i>	99
Aurora. <i>Gânduri despre morală ca prejudecată</i>	107
Știința veselă („la gaya scienza”)	111
Astfel a grăit Zarathustra. <i>O carte pentru toți și niciunul</i>	113
Dincolo de bine și de rău. <i>Preludiu la o filosofie a viitorului</i>	130
Genealogia moralei. <i>O scriere polemică</i>	133
Amurgul idolilor. <i>Cum se filosofează cu ciocanul</i> ..	135
Cazul Wagner. <i>Problema unui muzician</i>	138
De ce sunt un destin	147

FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE s-a născut la 15 octombrie 1844 la Rocken, în centrul Germaniei, într-o familie protestantă, tatăl său fiind pastor. Absolvă Liceul Pforta (1864), își face studiile – pe întinderea a două semestre – la Universitatea din Bonn, apoi la Universitatea din Leipzig, când ia cunoștință de cartea vieții filosofului Arthur Schopenhauer, *Welt als Wille und Vorstellung/ Lumea ca voință și reprezentare*, apropiindu-se totodată de universul marelui compozitor Richard Wagner, de care îl va lega o fantastică relație de prietenie, complicitate tumultuoasă, plină de contradicții, înstrăinări aparente, fără ca Nietzsche să-l fi trădat în esență vreodată. Sunt două faste accidente destinale care îl vor marca, fără îndoială, pe marele gânditor, asemuit de un Thomas Mann cu shakespeareanul prinț al Danemarcei. În timpul studiilor universitare, Nietzsche se împrietenește cu Erwin Rohde, în viitor emerit profesor de filologie clasică. La numai 25 de ani este numit profesor de filologie clasică la Universitatea din Basel. Este coleg cu viitorul mare istoric Jacob Burckhardt. În 1879, starea sănătății i se agravează și filosoful renunță definitiv la cariera de profesor, care se anunța strălucită, ducând, în continuare, un mod de viață extrem de singuratic, de nomad superior, călătorind în sudul Franței, Nordul Italiei și dedicându-se exclusiv scrisului. Astfel, Veneția, Nisa, Torino, Engadin, Sils-Maria vor rămâne legate de numele creatorului lui Zarathustra. Toată viața va avea parte, din nefericire, de tulburări de vedere, migrene îngrozitoare, accese de vomă etc., perioadele de agravare a bolii alternând cu accese subite de exuberanță, sănătate eruptivă, maladia sa culminând, în data de 3 ianuarie 1889, în piața *Carlo Alberto* din Torino, în vreme ce asista la sălbatica biciuire a unui cal – scenă de extracție dostoievskiană – cu prima criză de nebunie.

Acest profet al decadentei se stinge din viață pe 25 august 1900 la Weimar, lăsând moștenire o monumentală operă inegalabilă prin radicalismul și originalitatea sa, de un tragism monumental, un sistem filosofic de extracție schopenhaueriană, care va marca gândirea și istoria secolului XX. Filosofia sa sistemică, în ciuda caracterului său fragmentar, axată pe câțiva noduli tematici, ca de pildă, supraomul, amoralitatea, reînțorcerea aceluiași la sine însuși, voința de putere, transvaluarea tuturor valorilor etc., va crea o mare școală imposibil de neglijat, influențând gândirea și opera unor personalități ca, bunăoară, Thomas Mann, Hermann Hesse, Marcel Proust, Rainer Maria Rilke, Martin Heidegger, Robert Musil, D.H. Lawrence, Iris Murdoch, Nicolae Breban etc.

Opera: Die Geburt der Tragodie, 1871 (Nașterea tragediei); Unzeitgemässe Betrachtungen, 1876 (Considerații inactuale); Menschliches Allzumenschliches, 1878 (Omenesc, prea omenesc); Morgenrote, 1882 (Aurora); Die frohliche Wissenschaft, 1882 (Știința veselă); Also sprach Zarathustra, 1885 (Așa grăit-a Zarathustra); Jenseits von Gut und Bose, 1886 (Dincolo de bine și de rău); Zur Genealogie der Moral, 1887 (Genealogia moralei); Der Fall Wagner, 1888 (Cazul Wagner); Die Gotzen-Dämmerung, 1888 (Amurgul idolor); Der Antichrist, 1888 (Antichristul); Ecce Homo, 1888.

Voința de putere, publicată postum (1906), a fost nu rareori contestată, date fiind falsificările, corecțiile abuzive operate în manuscrisele nietzscheene de sora gânditorului, Elisabeth Forster, abuzuri care au deservit imaginea și receptarea sistemului filosofic nietzschean. Elocvent, în această ordine de idei, este următorul detaliu strict biografic: la înmormântarea lui Elisabeth Forster a participat Hitler. (1935)

„În fața noastră se află un destin hamletian, destinul tragic al unei cunoașteri ce-i depășește puterile, care impune stimă și îndurare. «Cred», spune Nietzsche cândva, «că am ghicit câte ceva din sufletul omului superior – poate că oricine care îl ghicește pe acesta este sortit pieirii.»

Însemnări pentru o lectură: *Ecce homo*

Să lămurim niște date care țin de biografia lui Nietzsche. Acesta începe să scrie *Ecce homo* la 15 octombrie 1888, exact la o zi după ce împlinise 44 de ani. Lucrarea aparține unei perioade de cumpănă din viața lui. 1888 este cel din urmă an al său de luciditate. Va mai avea de trăit doar câteva luni de viață conștientă până la prăbușirea care s-a produs la începutul lui ianuarie 1889 la Torino și încă unsprezece ani de boală, până când în 25 august 1900, la Weimar, intervine moartea. Este, totodată, un an de supremă încordare a ultimelor sale puteri spirituale pe tărâmul creației, neobișnuită pentru un om amenințat de boală.

Epoca marilor lucrări ale maturității creatoare a trecut. Au apărut pe rând:

1878 – *Omenesc prea omenesc*;

1881 – *Aurora. Gânduri asupra prejudecăților morale*;

1882 – *Știința voioasă*;

1883/84 – *Așa grăit-a Zarathustra*;

1886 – *Dincolo de bine și rău*;

1887 – *Genealogia moralei*.

Anul 1888 aduce o serie de ultime lucrări de o întindere mai mică:

1888 – *Cazul Wagner*;

1888 – *Antichristul*;

1888/89 – *Ecce homo*;

1888/89 – *Ditirambii lui Dionysos*;

1889 – *Nietzsche contra Wagner*;

1889 – *Amurgul idolilor*.

În această perioadă a celor din urmă ani ai săi de luciditate, 1886-1888, Nietzsche este reținut mai cu seamă de preocuparea de a elabora o operă de mari dimensiuni, un fel de *summa* a concepției sale, care să-i adune la un loc într-o formă sistematizată numeroasele idei împrăștiate în volume unde au primit forma unor fragmente răzlețe sau a unor exprimări aforistice, nelegate între ele. Din acest material brut, pe care Nietzsche însuși nu va mai apuca să-l prelucreze până la capăt, sora filosofului, Elisabeth Förster-Nietzsche, va reuși să alcătuiască volumul intitulat *Voința de putere*. Cel puțin în intenția lui Nietzsche aceasta urma să constituie o încercare de de-valorizare și re-evaluare a tuturor valorilor – *Die Umwertung aller Werte*. De fapt, era vorba de o curățire valorică a terenului, necesară în vederea unei noi instaurări valorice. O *instauratio magna* a gândirii nietzscheene. Acest *Hauptwerk* urma să constituie piatra de temelie a reșezării lumii într-o nouă ordine

valorică. Premisa teoretică a acestui grandios proiect este aceea că omul nu poate trăi la nivelul adevăratei sale demnități în afara unei organizări valorice a vieții, altfel zis, fără a fi scufundat într-o „baie valorică”, după expresia lui Nicolai Hartmann. După ce Nietzsche va întreprinde noua cotitură axiologică în filosofie, omul se va concepe pe sine ca o ființă în mod esențial valorică. În această privință pentru un gânditor de importanța lui Nicolai Hartmann, „nu încapă nici o discuție în privința faptului că: 1) viața noastră este pe deplin înscrisă în planul valoricului; 2) acest conținut valoric se prezintă în general amestecat cu opusul său, nevaloric; 3) cu toate acestea dăinuie în noi cerința de a ne legitima în lume prin ceea ce este valoric și 4) de a realiza valori”. Valorile pe care omul le poate accepta ca niște îndreptări ale existenței sale, pot fi ineficiente ca urmare a golirii lor de un conținut valabil, pot să-și fi pierdut, deci, conținutul, pot deveni greșite sau false. În ciuda tuturor acestor primejdii care pot să-l amenințe, să-l determine să trăiască periculos în afara valorilor – *vivere periculosamente* – omul nu poate renunța la a se așeza într-un orizont valoric care să deschidă vaste perspective vieții sale, fără de care n-ar mai fi om în înțelesul deplin al cuvântului. Ființa omului nu poate fi despărțită de actele de valorizare pe care omul le realizează în fiecare moment hotărâtor al vieții sale.

Dar, în ultima duminică din luna august a lui 1888, Nietzsche renunță la acest măreț proiect de legitimare valorică. Dorința vădită a lui Nietzsche era, de fapt, aceea de a încorpora în ansamblul operei sale de până atunci o intenție sistematică, unitară,

care să ordoneze lumea haotică a ideilor sale, pe cât era aceasta cu putință. Scopul urmărit era unul destul de simplu. Nietzsche s-a convins de avantajele pe care o formă sistematizată a concepției sale le-ar fi putut aduce la recunoașterea pe care considera că ideile sale formulate, destul de răzlețe, până atunci le merită. Renunțând la acest plan al unei mari opere, împins de un secret instinct premonitoriu care îl apropia cât mai mult de fatalitatea bolii, Nietzsche se concentrează, în schimb, în elaborarea unor lucrări de dimensiuni mai reduse sau a unor prefete la lucrări anterioare de dimensiuni mai întinse. Acestea, *Ecce homo*, la fel ca scrierile anexe amintite, pot fi considerate ca niște așchii sărite din munca îndârjită la marele trunchi al lucrării privind reevaluarea tuturor valorilor.

Întâi de toate, Nietzsche își va lămuri relația hotărâtoare pentru întreaga sa carieră cu Wagner. Este vorba, aici, de *Cazul Wagner* (1888) și *Nietzsche contra Wagner* (terminat în 15 decembrie 1888 la Torino). Dar, în același an, 1888, mai scoate *Amurgul zeilor* (între 5 iunie și 20 septembrie 1888 la Sils Maria) și *Antichristul* (primăvara și vara lui 1888). Inițial proiectat ca o parte a amplei lucrări de re-evaluare a tuturor valorilor, o introducere la aceasta, dar după renunțarea la ea, rămasă singura dusă la realizare din acest proiect neterminat, *Antichristul*, considera Nietzsche, epuizează, în fapt, întreg programul reevaluării valorice a lumii moderne în care dorea să se angajeze.

Ecce homo, la care ne vom referi în continuare, apărută în acest timp, aparține, așadar, acestei ultime perioade de creație a lui Nietzsche. Munca la această

operă înaintează cu repeziciune, încât, la nici o lună după 4 noiembrie 1888, lucrarea este încheiată într-o primă variantă a sa. Dar, pe parcurs, până la tragedia ce se va petrece în ianuarie 1889, Nietzsche va reveni cu numeroase corecturi și intervenții. *Ecce homo* însă va vedea lumina tiparului ceva mai târziu, postum, în 1908.

În fața bolii a cărei invazie amenință să-l destrame, Nietzsche recurge la terapia scrisului. Valoarea cathartică a scrisului a fost recunoscută încă din antichitate de către Aristotel. Scrisul eliberator ușurează omul de povara interioară pe care este condamnat s-o poarte pretutindeni cu sine – *călătorul și umbra sa* – după expresia lui Nietzsche. Scrisul contează ca un mijloc de eliberare în care singura preocupare este de a găsi expresia cea mai potrivită pe seama gândurilor de care vrei să te eliberezi. Scrisul eliberează, ușurează de o povară, de care omul vrea să scape, împrejurare în care ceea ce este strict individual poate deveni universal, se universalizează devenind al tuturor. Este semnificația universală a artei subliniată cu precădere de Hegel în definiția frumosului din estetica sa, apariție sensibilă, pe măsura tuturor, a Ideii, a universalului – *die sinnliche Scheinung der Idee*. Această eliberare prin scris constituie însă un privilegiu oferit doar unor puțini aleși ai sortii. Goethe se considera între acești aleși; în timp ce ceilalți oameni de rând sunt condamnați să-și poarte durerea în tăcere, poetului i se acordă privilegiul de a o rosti, împărțând-o și altora, făcând-o un bun comun:

„Und wenn der Mensch in seiner Qual verstummt,
Gab mir ein Gott zu sagen, was ich leide.”

Elegie

Și dacă pe ceilalți oameni durerea-i lasă muți,
Mie un Zeu mi-a dat să spun tot ce mă doare.

Între acești aleși de divinitate, care își pot scrie gândurile, eliberându-se de povara lor, se află și Nietzsche. Datorită scrisului omul poate să iasă din peștera platoniciană a trăirilor proprii de viață în care este închis.

În cazul lui Nietzsche este vorba prin *Ecce homo* de eliberare de propriul trecut care se realizează prin recapitularea și retrăirea într-un alt plan a ideilor trăite care îl urmăresc, având parcă intenția de a-l devora, conform *topos*-ului cu fiii care își sfâșie tatăl. Nietzsche se reinventează pe sine în paginile din *Ecce homo* ca cel care a scris toate cărțile pe care le inventariază în continuare. Într-un act de dedublare se înfățișează ca autorul cărților sale, pe care le-a scris, dar și cel care vorbește despre ele, asumându-și persoana întâi. Prin multiplele planuri pe care le desfășoară *Ecce homo*, Nietzsche „se inventează sau se descoperă pe sine și în care personajul care ne vorbește este autorul care a creat personajul și care este, la rândul său, un personaj creat de toate cărțile care au fost scrise de către același autor care o scrie pe aceasta, sau acest personaj se găsește în acestea în mod explicit”. Anormalitatea, nebunia ni se dezvăluie la Nietzsche întocmai ca la Hölderlin sau Van Gogh, nu în scris, ci în tăcerea care urmează scrisului ca prăbușire psihică totală.

Nietzsche se reconstruiește pe sine prin intermediul cărților pe care le-a scris, urmând traseul spiritual indicat chiar în subtitlul cărții sale – „cum devii ceea ce ești” – ca tot ce există, omul nu este pur și simplu un dat, el este prins ca verigă într-un proces de devenire care în cazul său este chiar formarea sa. Altfel zis, omul permanent se face. Pentru a fi ceea ce este, omul trebuie să se abandoneze devenirii care se petrece în el, procesului formării sale. În viziunea dinamică, de inspirație goetheano-hegeliană împărtășită de Nietzsche, omul se înfățișează în mod fundamental ca devenire. Omul se definește în fiecare moment al existenței ca fiind acela unde l-a dus devenirea sa, ca rezultat al devenirii sale. Ca devenire omul tinde să se fixeze într-un tipar final care este propria sa personalitate, înțeleasă ca scop al devenirii sale, în care se concentrează tot ce este stabil în instabilitatea ființei sale. Prin devenire omul se determină progresiv, își sporește determinările, expunându-se situației de a fi mereu altceva decât cel care este. Este acel nietzschean, de care am pomenit deja, *vivere pericolosamente* pe linia șovăitoare ce desparte existența de neant. Preocuparea lui Nietzsche este de a deveni un destin și de a spune un *Da* răspicat destinului. *Amor fati* înseamnă a rosti hotărât un *Da* în fața destinului ca formulă soteriologică a propriei vieți, prin care Nietzsche crede că poate învinge pericolele nihilismului. Un *asa a fost să fie* pronunțat de destin urmează să se transforme într-o decizie a propriei voințe – *asa am vrut să fie* – prin care se accentuează rolul și importanța voinței proprii. Deși hotărâtoare pentru ansamblul vieții, omul nu trebuie să

devină o jucărie nici chiar în mâna propriei sale voințe. Scopul urmărit de gândirea lui Nietzsche este eliberarea de nihilism și diferitele forme sub care acesta se înfățișează, resentiment, conștiință încărcată care se auto-consumă, ideal ascetic etc. Religia, morala, dar și metafizica, se nasc dintr-o voință slabă ce întoarce spatele vieții, refuză dorințele sentimentele, pasiunea. Omul trebuie să se împlinească ca un destin pe care îl vrea și îl iubește – acel *amor fati* – față de care e dator să adopte o atitudine eroică. Conținutul devenirii omului este de natură spirituală, iar scopul ei este ca pe scară biologică evoluția să nu se oprească cu omul. Ca toate celelalte viețuitoare, omul trebuie să se întrecă pe sine, să producă ceva superior lui, să se auto-depășească prin Supraom. Acesta se determină, totuși, nu ca o realitate biologică de genul a ceva monstruos, ci tot ca una, în primă linie, spirituală, care cumulează în sine, tot ce este superior în om. Supraomul asigură continuitatea dezvoltării în natură; până la el fiecare specie a produs ceva superior ei. Aceasta până s-a ajuns la om, punct în care procesul pare să fie stopat; dar aceasta are sarcina de a împinge dezvoltarea mai departe, dând naștere dincolo de el supraomului. Nietzsche vede omul în acest context al vieții ca permanentă devenire. Viața nu este oprire și stare pe loc decât în actul final al morții. În rest, ea se definește ca permanentă creștere, auto-depășire, amplificare de sine, ascensiune spre mai mult și, apoi, spre și mai mult.

Prin opera sa de moralist, arta cunoașterii de sine a fost desăvârșită de Nietzsche pe niște culmi pe

care ea a urcat doar foarte rar, prin câteva excepții de marcă numai: stoicii, Sf. Augustin, Montaigne, Pascal, Schopenhauer, Camus, pentru a cita doar câteva din numele de largă circulație. Cunoașterea interioară obligă omul să renunțe la privirea sa exterioară îndreptată către lumea din afară. Într-un pasaj celebru din *Confesiuni*, Sfântul Augustin considera contemplarea naturii exterioare ca o piedică în calea concentrării interioare. Presat ca între două roți de moară care îl macină fără milă, între infinitul din afară și infinitul dinăuntru, omul trebuie să dispună de capacitatea de a-și închide ochii către exterior pentru a-i putea deschide spre interior. Cum spunea într-un vers celebru poetul nostru național: „Dară ochi-nchis afară înlăuntru se deșteptă”. (*Scrisoarea a III-a*) Întorcându-și privirea de la lumea exterioară către sine, omul are șansa de a se descoperi pe sine, de a-l întâlni pe necunoscutul ce-l poartă cu el. Dar cunoașterea interiorului se produce pe un teren și mai accidentat, și mai alunecos decât cea a exteriorului. Cunoașterea interioară, privirea întoarsă către sine, vederea interioară se mișcă pe un tărâm chiar mai mobil decât fluviul heraclitian al lumii exterioare. Prin cunoașterea interioară se produce o lume nouă din a cărei perspectivă raporturile se schimbă permanent: ceea ce este mic se transformă în ceva mare și invers, calitatea se poate preschimba în defect și invers, viciul devine virtute și invers. „Ochii interiori” ai lui Platon deschid cunoașterii niște drumuri noi care duc către cu totul alte meleaguri spirituale.

Din punctul de om superior în care a ajuns prin *Ecce homo*, Nietzsche aruncă o privire de ansamblu retrospectivă, din al cărei unghi își judecă propria sa operă și, desigur, propria personalitate. El însuși, persoana sa și cărțile în care aceasta s-a exprimat, constituie materia propriei sale cărți. Nietzsche ar fi putut scrie cu toată îndreptățirea cuvintele pe care, în zorii culturii moderne, Montaigne le-a așezat la începutul *Eseurilor* sale – „je suis moi-même la matière de mon livre”. Literatura eului mai câștigă prin *Ecce homo* încă o capodoperă. De fapt, Nietzsche se descoperă pe sine pagină cu pagină în cartea sa ca autor al operelor pe care le prezintă. Trecerea în revistă începe cu *Nașterea tragediei din spiritul muzicii*, apărută în 1872, care îl consacră pe Nietzsche în tripla calitate de filolog clasic, filosof, dar și scriitor. Și se încheie cu prezentarea *Cazului Wagner* (*Der Fall Wagner*, 1888), care discută „problema unui muzician”. Personalitatea marelui muzician rămâne, de la început până la sfârșit, o prezență obsedantă a vieții lui Nietzsche.

Prin răspunsul la cele patru întrebări fundamentale formulate în carte:

– „De ce sunt atât de înțelept?” (Warum ich so weise bin?)

– „De ce sunt atât de inteligent?” (Warum ich so klug bin?)

– „De ce scriu cărți atât de bune?” (Warum ich so gute Bücher schreibe?)

– „De ce sunt un destin?” (Warum ich ein Schicksal bin?)

În fond, tot atâtea capitole ale cărții, Nietzsche trasează liniile unui autoportret al personalității sale cu care se înfățișează în fața posterității. El este unul într-adevăr îngrozitor pentru veacurile care urmează. Termenii în care Nietzsche se auto-portretează sunt aceștia – „Îmi cunosc soarta. Cândva se va lega de numele meu amintirea a ceva monstruos – a unei crize cum nu a mai existat pe pământ, a celei mai profunde ciocniri de conștiințe, a unei decizii conjurate împotriva a tot ceea ce se crezuse, se ceruse, se considerase sfânt până atunci. Eu nu sunt un om, eu sunt o dinamită – și, pe lângă toate acestea, în mine nu este nimic dintr-un fondator de religie – religiile sunt o treabă a plebei, am nevoie după ce m-am atins de oamenii religioși să mă spăl pe mâini... Eu nu vreau „credincioși”, cred că sunt prea răutăcios până și pentru a crede în mine însumi, eu nu le vorbesc niciodată maselor... Simt o spaimă îngrozitoare că într-o zi aş putea fi considerat sfânt; se va ghici de ce dau la iveală înainte cartea aceasta, care trebuie să împiedice să se facă o nelegiuire cu mine însumi, eu nu le vorbesc niciodată maselor... Eu nu vreau să fiu sfânt, mai degrabă un saltimbanc. Poate că și sunt un saltimbanc.” (*Ecce homo* – De ce sunt un destin, 1). Comparația aceasta, din zona militară, cu dinamita, provine din recenzia la *Dincolo de bine și de rău* publicată de un J.V. Widmann în ziarul elvețian *Der Bund*. Lui Nietzsche îi place atât de mult, încât o va adopta imediat. Sedus de sugestiile pe care aceasta le conține, se va concepe în continuare în aceeași tonalitate, când ca văpaie, când ca un „război de țesut” (comparație folosită și de Goethe în *Faust*

pentru a desemna procesul gândirii) sau va declara deschis – „Eu sunt prin firea mea belicos.”

În *Ecce homo* își continuă războiul pe care l-a deschis pe mai multe fronturi, în primul rând, cu creștinismul și istorismul, cei doi principali adversari care au atentat la demnitatea omului. Pentru Nietzsche războiul vieții sale este cel îndreptat contra creștinismului care pune omenirea în fața unei opțiuni ai cărei termeni sunt – „Dionysos împotriva crucificatului” care încheie *Ecce homo* (V, 9)... Cel care și-a declinat orice vocație de a putea fi considerat un fondator de religie („în mine nu este nimic dintr-un fondator de religie...”), trebuie să admită, în cele din urmă, și această ipostază, care îl incomodează, de întemeietor al unei noi religii în care cultul „lumii de dincolo” este înlocuit cu glorificarea „lumii de aici”. Un soi de neo-păgânism care reînvie antichitatea clasică. Un pericol grav care amenință încă și lumea de azi îl obligă pe Nietzsche la această declarație de război. Principala amenințare la adresa omului contemporan îl constituie procesul de devitalizare, de sleire a puterilor sale de viață, în care îl aruncă, pe căi diferite, dar cu același efect, creștinismul absolutizant și istorismul relativizant. Fiecare provoacă anularea măreției omului prin negarea, declararea drept nule a acelor valori și principii care i-au dat până acum consistență interioară ființei sale. Are loc pe această cale un proces ce duce la o de-valorizare, obligând la o re-valorizare. Aceasta înseamnă a umple ceea ce a fost golit cu un nou conținut valoric. Omul este o ființă, scufundat într-o „baie valorică” (Nicolai Hartmann). Omul nu va putea supraviețui

primejdiilor și nici solicitărilor viitorului decât așezat pe niște ferme coordonate valorice.

Declararea morții lui Dumnezeu, pronunțată de Nietzsche, deși produce o răsturnare radicală în scara de valori valabilă până atunci, o criză a tuturor valorilor specifice lumii creștine, îmbracă mai degrabă aspectul unui paradox, care nu este suficient pentru a celebra victoria definitivă și totală contra creștinismului. Dumnezeul creștin este conceput ca o ființă eternă care nu s-a născut și în virtutea celei mai pure logici eleate, ceea ce nu s-a născut nici nu poate muri. În consecință, Dumnezeu rămâne pentru totdeauna, centrul valoric absolut al realității. Creștinismul prin orientarea sa generală contrazice opțiunile valorice ale lui Nietzsche: el proclamă fără rezerve îndemnul de a trăi în „dincolo”. Pentru Nietzsche însă a trăi înseamnă a fi împlântat în mijlocul „lumii acesteia”, în „aici”. Indirect războiul contra creștinismului lovește în casta preoțească și rolul de mijlocitor pe care aceasta și-l asumă între „dincolo” și „aici”, între „divinitate” și „omenire”. Dar, de ce ar mai fi necesari „mijlocitorii”, dacă Dumnezeu nu există?

Pericolul pe care creștinismul îl reprezintă se manifestă, în primul rând, prin principiile morale pe care le promovează. Valorile principale pe care acesta le susține, credința, mila, speranța, compasiunea sunt tot atâtea reprezentări ale răului. Pentru cei antici deja, speranța reprezenta ultima nenorocire care își lua zborul din cutia Pandorei. Speranța nu reprezintă decât o formă de a evada din prezent, pentru a găsi un refugiu comod în viitor. Cât privește credința ca

valoare fundamentală a creștinismului prin certitudinile indubitabile pe care le susține este nocivă cunoașterii, crede Nietzsche. În primul rând, prin prohibiția rostită asupra dubiului, care în economia raționalismului cartezian constituie premisa adevăratei gândiri – *dubito ergo cogito*.

Creștinismul își produce efectele sale nocive în istorie mai cu seamă prin morala pe care o susține. Marele păcat al moralei creștine este de a desființa individul, topind destinele individuale într-o soartă comună a omenirii mânăată pe cărările istoriei de obsesia mântuirii. Fiecare individ este transformat prin uniformizare într-o pastă moale, indiferentă, a umanității unice, redusă la preocuparea salvării sufletului, spre a-l separa de soarta trupului său muritor. „Morala Europei de azi e o morală a animalului de turmă...” (*Dincolo de bine și de rău* – 202). Mai bine zis, a omului transformat în turmă. Creștinismul consacră, în felul acesta, triumful moral al celor slabi față de cei tari.

În opoziție, Nietzsche elaborează o etică a nobleței stoice de caracter, ale cărei poziții principale sunt: idealul aristocratic, respectul față de sine, afirmarea vieții, respectul față de natură. A căuta repere în devenirea istorică echivalează cu o gravă eroare, echivalentă cu a bâjbâi în întuneric orientat numai de un muc de lumânare, o absolutizare a relativului. De pe pozițiile acestei etici, Nietzsche trece prin sita criticii sale mai toate elementele lumii moderne – simțul istoric și filologia clasică, ideea acreditată mai ales de hegelianism a statului cultural, Imperiul german, religia cu predica sa în favoarea milei, lipsa deprinderii de a gândi, credința necontrolată în știință și cunoaștere.

Împotriva istorismului care suferă de păcatul relativizării absolutului din om, lăsându-l, crede Nietzsche, să se sufoce în atmosfera rarefiată a amintirilor sale istorice, profetul lui Zarathustra pledează pentru atitudinea an-istorică sau supra-istorică, determinată de repere absolute de sorginte mitică. Fundamentul ultim prin care se justifică Zarathustra este, în ultimă instanță, de natură biologică, înrădăcinându-se în darwinism ca teorie care dezvoltă ideea evoluției biologice. Omul apare ca rezultatul ultim al liniei de progres pe care o urmează lumea vieții, prin care progresul biologic a atins punctul său cel mai înalt, dar și ultim. Cu aceasta evoluția în natură pare a se fi oprit, contrazicând logica evoluției continue. Pentru a se asigura permanenta evoluție în natură, omului îi revine sarcina dificilă de a sări dincolo de sine. Desigur, nu a unui *salto mortale* în neant, și pentru a realiza, ceea ce spune Nietzsche trebuie ca visul oricărei femei să fie acela de a-l naște pe supraom. În lanțul existenței supraomul apare, mai degrabă, ca un intrus care ocupă locul ce i se cuvine lui Dumnezeu. Supraomul se insinuează în sistemul ierarhic al lumii, deranjându-l prin ocuparea locului vacantat de moartea lui Dumnezeu. Existența supraomului are drept condiție inexistența lui Dumnezeu, după cum existența omului se datorează existenței creatorului său, Dumnezeu. Supraomul reprezintă un ideal dincolo de zarea existenței umane – până acum, crede Nietzsche, nu a existat în realitate niciodată vreun supraom, ci doar unele anticipări prin aproximări care l-au apropiat de oameni și omenire. Oamenii îl pot realiza pe supraom doar printr-o continuă autodepășire de sine în toate planurile existenței lor.